

**המפגש השנתי ה-42 של החוג הישראלי
לבלשנות ע"ש חיים רוזן**

תקצירי ההרצאות

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט
יום שני, ט"ו בשבט תשפ"ו
2 בפברואר 2026

הוועדה המארגנת

ד"ר אנה ענבר, אוניברסיטת בר-אילן

ד"ר נדב מטלון, האוניברסיטה העברית

ד"ר יותם בן-משה, אוניברסיטת חיפה

פרופ' נמרוד שתיל, מכללת צפת

ד"ר עינב פלק, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט

תוכנית המפגש השנתי ה-42 של החוג הישראלי לבלשנות ע"ש חיים רוזן

2 בפברואר 2026

ט"ו בשבט תשפ"ו

המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט (קמפוס תל אביב)

התכנסות	9:10–8:30	ברכות	9:25–9:10	אודיטוריום
				פרופ' רוני לידור, נשיא המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט פרופ' יעקבה סצ'רדוטי, דקנית הפקולטה הרב-תחומית, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט פרופ' נמרוד שתיל, נשיא החוג הישראלי לבלשנות ע"ש חיים רוזן
				מושב א: מאגרי לשון אודיטוריום יו"ר: פרופ' רות ברמן
				קורפוס השיח העברי הדבור של אוניברסיטת חיפה יעל משלר (אוניברסיטת חיפה) והלה פולק-יצחקי (אוניברסיטת חיפה)
				דיבור ב-אינטראקציות: קורפוס העברית כמאגר מתפתח של שיחות במגוון סוגי אינטראקציות מיכל מרמורשטיין (האוניברסיטה העברית בירושלים), לאון שור (המכללה האקדמית אחוה), נדב מטלון (האוניברסיטה העברית בירושלים) ואיתמר ארב (האוניברסיטה העברית בירושלים)
				קורפוס ivrit.ai: מאגר רחב היקף של עברית מדוברת ניר מרמור (מכון ויצמן למדע; ivrit.ai), יאיר ליפשיץ (ivrit.ai), יועד סנפיר (ivrit.ai) וכנרת משגב (ivrit.ai)
				הפסקת קפה
				מושב ב(1): פרגמטיקה יו"ר: פרופ' חוה בת-זאב שילדקרוט
				אולם ג
				מושב ב(2): סוגות והקשרים יו"ר: פרופ' מלכה מוצ'ניק
				תביעת סמכות אפיסטמית באמצעות הסכמה – ביטוי התגובה "ברור" בשיחה בעברית איתמר ארב (האוניברסיטה העברית בירושלים) ומיכל מרמורשטיין (האוניברסיטה העברית בירושלים)
				בין חוסר הבנה לקריאת תיגר: ניתוח פרגמטי-פרוזודי של הביטוי "לא הבנתי" בשיח הישראלי העכשווי ירדן צור (אוניברסיטת בן גוריון בנגב) ואיתמר פינקלשטיין (אוניברסיטת בן גוריון בנגב)
				היבטים בלשניים בהברות לא מילוניות בזמר הישראלי בלתי-פורמלית בווטסאפ אנה ענבר (אוניברסיטת בר-אילן)
				הפסקת קפה
				מושב ג(1): פונטיקה ופרוזודיה יו"ר: פרופ' רועי גפטר
				אולם ג
				מושב ג(2): רכישת שפה ודילשוניות יו"ר: ד"ר עינת גונן
				מדד משולב להערכת יכולות שפה מוקדמות: מטרות וממצאים ראשוניים דורית רביד (אוניברסיטת תל אביב) ואליצור דטנר (אוניברסיטת תל אביב; אוניברסיטת בר-אילן)
				A structuralist approach to prosody analysis: a hierarchical framework for the interpretation of non-verbal information in speech Tirza Biron (Weizmann Institute of Science)
				"מה נלמד היום, חשוב לנו כתלמידים": אמצעים לשוניים-רטוריים בשיעורים מקוונים בעברית כשפה שנייה ישראלה וייס (המכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל) וכרמית מילר שפירו (המכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל; "אורנים" המכללה האקדמית לחינוך)
				Fricative γ in the Russian language as a phonetic shibboleth, stratification factor and a marker of identity Irina Liskovets (independent researcher)
				Prosody and semantics of causal clauses in Russian conversations Nikolay Korotaev (University of Haifa; Institute of Linguistics RAS)

החוג הישראלי לבלשנות

ע"ש חיים רוזן

		הפסקת צהריים	15:00-14:00
		אספת חברים	15:30-15:00
		הפסקה	15:35-15:30
אולם ג	מושב ד(2): סמנטיקה יו"ר: פרופ' נמרוד שתיל	מושב ד(1): קוגניציה ושינוי לשוני יו"ר: פרופ' אורי מור	17:15-15:35
מיפוי מושגים ותהליכי המשגה: תרומתה של הבלשנות הקוגניטיבית הילה פראלטה שביט (אוניברסיטת בר-אילן)	טשטוש גבולות טרנזיטיביות בערבית פלסטינית ליאור לקס (אוניברסיטת בר-אילן) ומהא נסאר (אוניברסיטת בר-אילן)		16:00-15:35
רשת המשמעויות של השורש יד"י: הודיה, וידוי, הודאה ותודה דלית וסרמן-אמיר (מכללת סמינר הקיבוצים)	התפתחות השלילה העודפת בעברית רותי ברדנשטיין (אוניברסיטת בן-גוריון בנגב)		16:25-16:00
שיום מסורתי לעומת שיום מדעי והקטגוריות הסמנטיות של השם הבינומינאלי של זנים בקרב חקלאים ערבים בארץ-ישראל ובסיני אהרון גבע קלינברגר (אוניברסיטת חיפה)	מוטטיס מוטנדיס: סוגיות טיפולוגיות ותיאוריות במתח שבין זהות מבנית, הומונימיה ומוטציות אייר אברמסקי-קרונברג (האוניברסיטה העברית בירושלים)		16:50-16:25
עקרונות מנחים בזיהוי לכידות המשמעיים בניתוח התפתחות הלקסיקון השמי ישי נוימן (המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילון)			17:15-16:50
		הפסקת קפה	17:30-17:15
	מושב ה: היבטים חברתיים יו"ר: פרופ' זהר לבנת	אודיטוריום	18:45-17:30
"שימשיכו לטעות, אחרת על מי נתנשא?": תיקונים ומתקנים בשיח תקן ברשת נורית מלניק (האוניברסיטה הפתוחה) ושלומית עוזיאל (אוניברסיטת תל אביב)			17:55-17:30
עמימות והסתרה בלשון דוחות המודיעין בצה"ל עדי אברמסון (אוניברסיטת בר-אילן)			18:20-17:55

קורפוס השיח העברי הדבור של אוניברסיטת חיפה

הלה פולקיצחקי

אוניברסיטת חיפה

hillapolak@gmail.com

יעל משלר

אוניברסיטת חיפה

maschler@research.haifa.ac.il

קורפוס השיח העברי הדבור של אוניברסיטת חיפה הוא הקורפוס הבלשני הראשון שנוצר עבור העברית היומיומית הדבורה. מדובר באוסף הקלטות אודיו ווידאו הגדול ביותר הקיים כיום – עד כה, 296 שיחות יומיום ספונטניות שהתנהלו פנים-אלפנים בין 865 חברים וקרובים, 2–9 באינטראקציה, בין השנים 1986–2025 – סכ"ה מעל 35 שעות שיח, שקודדו פרוזודית ותומללו במלואן ע"י בלשנים שעברו שעות רבות של הכשרה, תוצר עבודה בת למעלה מ-35 שנה. דרך הקידוד הפרוזודי מבוססת על שיטה שפיתח הבלשן צייף, במקביל לתיאוריה קוגניטיבית שהעמיד בנוגע לתהליכי זרימת מידע בשיח (Chafe, 1994), כפי שהורחבה ע"י דרבוואה (Du Bois et al., 1992, Du Bois, 2012) והותאמה לעברית ע"י משלר (Maschler, 1997, 2017). יחידת הניתוח הבסיסית היא יחידת ההנגנה (intonation unit) – רצף מילים המאוחדות תחת מתאר הנגנה בודד (מעין 'משפט מוסיקלי'). יחידה זו הוצעה כאחד האוניברסלים הלשוניים (e.g., Chafe, 1994), טענה שקיבלה לאחרונה תימוכין במחקר המראה כי יחידות הנגנה מופקות בקצב קבוע של אחת כל 1.6 שניות – וזאת ב-668 הקלטות שיח טבעי ב-48 שפות מ-27 משפחות שונות ברחבי תבל (Inbar et al., 2025). ממצא זה אינו מפליא – ליחידות ההנגנה חשיבות רבה הן מבחינת התהליך הקוגניטיבי של המידע, הן מבחינת מערכת לקיחת התורות של המשתתפים בשיח (Sack et al., 1974), וכיוון ששני אלו משותפים לבני אנוש באשר הם, אך טבעי הוא ששפות ותרבויות שונות יחלקו יחידת שיח בסיסית שכזו.

בהרצאה זו נציג את מאפייניו של קורפוס השיח העברי הדבור של אוניברסיטת חיפה ואת נתוניו, נדגים את טיפוסים מתארי ההנגנה המצויים בו, ונדון בסוגיות שונות שעלו במהלך שנות פיתוח הקורפוס. מעל לכל, נדגים בקצרה כיצד ניתן להשתמש בקורפוס זה לצורך מחקרים בתחומי הפונולוגיה, המורפולוגיה, התחביר ברצף השיח, הטיפולוגיה הפרגמטית, חקר המחוות וכן במחקרי גרמטיזציה סינכרוניים ואף דיאכרוניים על העברית הדבורה.

הפניות

- Chafe, W. (1994). *Discourse, Consciousness and Time: The Flow and Displacement of Conscious Experience in Speaking and Writing*. University of Chicago Press.
- Du Bois, J. W. (2012). *Representing Discourse*. (Fall 2012 version). Linguistics Department, University of California, Santa Barbara.
- Du Bois, J. W., Cumming S., Schuetze-Coburn S., & Paolino, D. (1992) *Discourse Transcription*. Department of Linguistics, University of California, Santa Barbara. (*Santa Barbara Papers in Linguistics, vol. 4*).
- Inbar, M., Grossman, E., & Landau, A. (2025). A universal of speech timing: Intonation units form low-frequency rhythms. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 122*(34), e2425166122.
- Maschler, Y. (1997). Discourse markers at frame shifts in Israeli Hebrew talk-in-interaction. *Pragmatics, 7*(2), 183–211.

Maschler, Y. (2017). The emergence of Hebrew *loydea* / *loydat* ('I dunno MASC/FEM') from interaction: Blurring the boundaries between discourse marker, pragmatic marker, and modal particle. In A. Sansò & C. Fedriani (Eds.), *Pragmatic markers, discourse markers and modal particles: New perspectives* (pp. 37–69). John Benjamins.

Sacks, H., Emanuel A. S., & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking in conversation. *Language*, 50, 696–735.

דיבור ב'אינטראקציות': קורפוס העברית כמאגר מתפתח של שיחות במגוון סוגי אינטראקציות

לאון שור
המכללה האקדמית אחוה
shor.leon@gmail.com

מיכל מרמורשטיין
האוניברסיטה העברית
michal.marmorstein@mail.huji.ac.il

איתמר ארב
האוניברסיטה העברית
ittamar.erb@mail.huji.ac.il

נדב מטלון
האוניברסיטה העברית
nadav.matalon@mail.huji.ac.il

טבען של אינטראקציות חברתיות, ובכללן שיחות יום-יומיות, קשור במידה רבה בסוג הפעילות שבהקשרו הן מתרחשות. הקשר כזה – כגון ארוחה משפחתית, מפגש של עמיתים במקום העבודה או פעילות גופנית משותפת – משפיע על ארגון האינטראקציה, על תוכנה ועל האופן שבו הדוברים מתנסחים ומפרשים זה את דברי זה (גודווין, 2000; הדינגטון ועמיתים, 2014; לינל, 2009; מונדדה, 2009, 2012). אולם רק בשנים האחרונות החל איסוף שיטתי של נתונים המאפשר ייצוג וניתוח של אינטראקציות טבעיות תוך התחשבות בסוג הפעילות שבהקשרו הן מתרחשות, למשל ב'*Parallel European Corpus of Informal Interaction (PECII)* (Küttner et al., 2024). בהרצאה זו נדון בחשיבות הייצוג של מגוון סוגי פעילות במאגרים של שיח דבור, ונתאר את הצעדים הננקטים בהקשר זה במסגרת בניית החלק השלישי של **קורפוס העברית** (מרמורשטיין ומטלון, 2024), הכולל שיחות סביב שולחן ארוחת הערב, שיחות תוך כדי משחק קופסה ושיחות במהלך נסיעה במכונית – כולן שיחות רבות-משתתפים.

הפניות

מרמורשטיין, מ' ומטלון, נ' (2024). קורפוס העברית: מאגר חדש של שיחות בעברית דבורה. **בלשנות עברית: כתב עת לבלשנות עברית תיאורית, חישובית ויישומית**, 77, 203–221.

Goodwin, C. (2000). Action and embodiment within situated human interaction. *Journal of Pragmatics*, 32, 1489–1522.

Haddington, P., Keisanen, T., Mondada, L., & Nevile, M. (Eds.). (2014). *Multiactivity in social interaction: Beyond multitasking*. John Benjamins Publishing Company.

Küttner, U. A., Kornfeld, L., Mack, C., Mondada, L., Rogowska, J., Rossi, G., Sorjonen, M. L., Weidner, M., & Zinken, J. (2024). Introducing the "Parallel European Corpus of Informal Interaction" (PECII): A novel resource for exploring cross-situational and cross-linguistic variability in social interaction. In D. Barth-Weingarten, C. Günthner, E. Couper-Kuhlen, & M. Selting (Eds.), *Studies in language and social interaction*. (pp. 132–160). John Benjamins Publishing Company.

Linell, P. (2009). *Rethinking language, mind, and world dialogically*. Information Age Publishing.

Mondada, L. (2009). The methodical organization of talking and eating: Assessments in dinner conversations. *Food quality and preference*, 20(8), 558–571.

Mondada, L. (2012). Talking and driving: Multiactivity in the car. *Semiotica*, 191, 223–256.

קורפוס ivrit.ai: מאגר רחב היקף של עברית מדוברת

יאיר ליפשיץ

ivrit.ai

iair@ivrit.ai

יניר מרמור

מכון ויצמן למדע, ivrit.ai

yanir@ivrit.ai

כנרת משגב

ivrit.ai

kinneret@ivrit.ai

יועד סנפיר

ivrit.ai

yoad@ivrit.ai

המחקר הבלשני של השפה הדבורה, והעברית הדבורה בפרט, מחייב הסתמכות על בחינת שימושי הלשון במציאות ובהקשר שבו הם מופיעים. תנאי יסודי לכך הוא קיומם של מאגרי מידע רחבים, מוכּנים, פתוחים, נגישים, מייצגים, מגוונים, איכותיים וניתנים לחיפוש (גונן, 2016; מרמורשטיין ומטלון, 2024). אומנם בעשורים האחרונים כוננו קורפוסים אחדים של עברית דבורה, אך עם זאת, עצם קיומם – כמו גם רוחבם, פתיחותם, נגישותם, יציגותם, גיוונם, איכותם ויכולת החיפוש בהם – עדיין מוגבלים במידה רבה. מציאות זו מעכבת את התפתחות המחקר של העברית המדוברת, ו"מנווטת אותו לתחומים שבהם אפשר לחקור גם בלא מסד נתונים רחב־היקף" (גונן, 2016, עמ' 28).

בהרצאה זו נציג את קורפוס ivrit.ai (מרמור, ליפשיץ, סנפיר ומשגב, 2025) הכולל למעלה מ־20 אלף שעות של הקלטות מתועתקות על ידי מכונה, שנאספו מיותר מ־5,000 דוברים ודוברות. המניע הראשוני לכינון הקורפוס היה אימון מנועי תמלול בעברית במסגרת מיזם קהילתי וללא מטרות רווח, שנועד לשפר את הבינה המלאכותית עבור דוברי עברית. עם זאת כבר במהלך פיתוח הקורפוס התגבשה ההבנה כי הוא עשוי להוות משאב משמעותי למחקר בלשני, ומכאן נעשו מאמצים יזומים להכשירו גם למטרה זו.

הקורפוס מבוסס על הקלטות בערוצי יוטיוב שונים ובפודקאסטים, והוא כולל דוברים מגוונים: גברים ונשים, צעירים ומבוגרים, דוברי עברית כשפת אם וכשפה שנייה, וכן בעלי רמות השכלה שונות ורקע סוציו־אקונומי מגוון. המגוון ניכר גם ברובד התוכני ובסוגות השיח השונות, וביניהן שיח מונולוגי (כגון שיעורים), שיח דיאלוגי א־סימטרי (כגון ראיונות עם מומחים) ושיח דיאלוגי סימטרי (דיונים בפאנלים). היקפו וגיוונו של הקורפוס מאפשרים חשיפה ותיאור גם של תופעות עדינות ונדירות יחסית בשפה המדוברת, אשר קשה לאפיין אותן במאגרים מצומצמים יותר.

בהרצאה נציג את תהליך יצירת הקורפוס – איסוף הנתונים, תיוגם, וארגונם – ואת אופן הנגשתו לשימוש מחקרי בעזרת כלי חיפוש. כמו כן נדגים מעט מן הפוטנציאל הטמון בו לחקר השפה העברית על היבטיה השונים – פונולוגיה, לקסיקון ומורפולוגיה, תחביר, סמנטיקה וחקר שיח.

הפניות

גונן, ע' (2016). מבוא לבלשנות המאגר: על חקר הקורפוסים בעולם ובישראל, **תעודה**, כז.

מרמורשטיין, מ', מטלון, נ' (2024). קורפוס העברית: מאגר חדש של שיחות בעברית דבורה, **בלשנות עברית: כתב עת לבלשנות עברית תיאורית, חישובית ויישומית**, 77, 203–221.

Marmor, Y., Lifshitz, Y., Snapir, Y., & Misgav K. (2025). Building an Accurate Open-Source Hebrew ASR System through Crowdsourcing. In *Interspeech*, (pp. 723–727).

תביעת סמכות אפיסטמית באמצעות הסכמה – ביטוי התגובה ברור בשיחה בעברית

מיכל מרמורשטיין

האוניברסיטה העברית

michal.marmorstein@mail.huji.ac.il

איתמר ארב

האוניברסיטה העברית

ittamar.erb@mail.huji.ac.il

חקר השיחה הראה זה מכבר כי דוברים עוקבים אחר מצב הידע של המשתתפים בשיחה ובהתאם לכך מעצבים את המבעים שלהם (הריטג', 2012). חשיבות מצב הידע של הדוברים בולט במיוחד בבחירת ביטויי תגובה תואריים, דוגמת 'נכון' (משלר ומילר שפירו, 2016) ו'יפה' (קורול ושור, תשפ"ד). מבעים אלה משמשים דוברים הן לנקיטת עמדה ביחס למה שנאמר והן לטובת המיצוב האפיסטמי שלהם ביחס לבני שיחם. מחקר זה מתמקד בצורה התוארית 'ברור' בתורות תגובה. 'ברור' הוא ביטוי שתפקידו למצב את הדוברים במה שנוגע לסמכות האפיסטמית שלהם, המקנה להם זכות להביע טענה מסוימת. מידת הסמכות המיוחסת לדוברים קשורה קשר הדוק בגישה האפיסטמית שלהם לידע ובאופני השגתו (למשל, ישירות כחוויה אישית או בעקיפין, כידע כללי או שמועה).

ראשית, נראה כי ביטוי התגובה 'ברור' משמש את הדובר כדי להכיר בטענה העומדת על הפרק כתקפה מעבר לכל ספק ובאופן שהולם ציפיות קודמות. יתר על כן, נראה כי בה בעת ש'ברור' מתפקד כביטוי של הסכמה מפורשת, הוא מאפשר למגיבים לתבוע סמכות אפיסטמית ביחס לטענה של הדובר הקודם. אנו מוצאים כי פעולה כפולה זאת של 'ברור' משרתת הקשרים שונים בשיחה. נדון בשלושה מקרים שבהם דוברים משתמשים ב'ברור' כדי לסמן או כדי לתבוע סמכות אפיסטמית: (1) בתגובה לדובר המפליג בהסברים על נושא שמוכר כל צורכו למגיב; (2) בסיכום מחלוקת כשהמגיב נדחק לבטא הסכמה עם הצד השני; (3) כביטוי ראשוני להסכמה עם הדובר הקודם, 'הממונף' לטובת הבעה של אי-הסכמה בהמשך. נתוני המחקר כוללים את כלל תורות התגובה שבהם מופיעה הצורה 'ברור' בעשר שיחות דיאדיות פרונטליות ממאגר הווידאו של קורפוס העברית, ו-30 שיחות טלפון ממאגר האודיו של הקורפוס (מרמושטיין ואחרים, 2025).

הפניות

מרמורשטיין, מ', מטלון, נ', שור, ל', שקד, א', ארב, א', דוידוב, נ', רוזין, ע', קלי, נ', בוחניק, ע', פולמן, א', אפרתי, א', וגבע, י' (2025). **קורפוס העברית: מאגר העברית הדבורה של האוניברסיטה העברית**. האוניברסיטה העברית בירושלים.

<https://huji-corpus.huji.ac.il>

קורול, א', ושור, ל' (תשפ"ד). רבתפקודיות של הערכה חיובית: "יפה" בשיח עברי דבור. **לשונו פו**.

Heritage, J. (2012). Epistemics in conversation. In J. Sidnell, & T. Stivers (Eds.), *The Handbook of Conversation Analysis*. (pp. 370–394). Wiley-Blackwell.

Maschler, Y., & Miller Shapiro, C. (2016). The role of prosody in the grammaticization of Hebrew *naxon* ('right/true'): Synchronic and diachronic aspects. *Journal of Pragmatics*, 92, 43–73.

**בין חוסר הבנה לקריאת תיגר
ניתוח פרגמטי-פרוזודי של הביטוי "לא הבנתי" בשיח הישראלי העכשווי**

איתמר פינקלשטיין
אוניברסיטת בן-גוריון בגב
finkelsi@post.bgu.ac.il

ירדן צור
אוניברסיטת בן-גוריון בגב
zurvard@post.bgu.ac.il

ההרצאה שלנו תעסוק בביטוי 'לא הבנתי' בעברית בת ימינו. אנו נטען כי הביטוי עבר תהליך של 'השמשה' (פרגמטיקליזציה), (ברדנשטיין, 2019), וכיום לא רק משמש ביטוי של שלילה (שלילה פועלית המביעה כשל קוגניטיבי בהבנה) אלא מתפקד גם כסמן שיח מגוון המביע שליליות אקספרסיבית או אף מבצע פעולת דיבור של קריאת תיגר (מבצע פעולה שיחית הפוגעת ב'תדמית הנמען' – Face threatening act, ראו בראון ולוינסון, 1978–1987). אנו נדון בפונקציות הפרגמטיות השונות של הביטוי 'לא הבנתי', וכיצד האינטונציה (פרוזודיה) והקשר משנים את משמעות הביטוי.

לדוגמה, פעמים רבות 'לא הבנתי' מקדים שאלה רטורית כמו בדוגמה הבאה (נאמר על תמונה מרוטשת שפורסמה על ידי אושיה מפורסמת, נקרא לה X):

ר': (בציניות): X עושה לנו כבוד בעולם. ולא ריטשו אותה בכלל, מה פתאום.

א': האמת שכולן עושות.

ר': מי זה כולן?

א': רבות מאוד.

ר'. **לא הבנתי.** יש הרבה נשים שעושות נזק כמוה? או שעושות פוטושופ עד שלא מזהים אותן?

א' לא עונה.

(שיחת ווטסאפ 27.11.25).

בדוגמה הנ"ל הדוברת ר' אינה מביעה כשל קוגניטיבי של הבנה – היא מבינה היטב את דבריו של א' ('הרבה נשים מרטשות את תמונותיהן'), אלא היא מביעה מורת רוח מדבריו של א' על כך שלא תמך בדעתה על X ובמעשיה הלא מוסריים של X ('מרטשת את עצמה עד לבלי היכר ועושה נזק תדמיתי בעולם'). מורת רוח זו מסומנת על ידי סמן השיח 'לא הבנתי' ובעקבותיו שתי שאלות רטוריות המחזקות מורת רוח זו ומבצעות פעולת דיבור הפוגעת ב'תדמיתו' (face) של א'.

מתודולוגיה: ניתוח תוכן איכותני.

קורפוס המחקר: קורפוס מדובר מתוך סטירה ישראלית ("ארץ נהדרת", "הפרלמנט", "קופה ראשית"). כמו כן נשווה קורפוס זה לקורפוס דיבורי וכתוב ברשתות החברתיות (ווטסאפ/טיקטוק וכו'), ונדון בהבדלים ביניהם.

הפניות

ברדנשטיין, ר' (2019). השמשה של סמני השיח בינינו רבוא: כיצד הפכו צירוף יחס ופועל בציווי לסמני שיח של שליליות אקספרסיבית, **העברית**, 56–67.

Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge university press.

השימושים הפרגמטיים במילה "נקודה" בתקשורת בלתי-פורמלית בווטסאפ

אנה ענבר

אוניברסיטת בר-אילן

anna.inbar@biu.ac.il

מחקרים רבים האירו על תפקידיהם המגוונים של סימני הפיסוק בטקסטים מסוגים שונים (למשל, לבנת, תש"ס; ניר, תש"ן), והשתלבותם של שמות סימני הפיסוק בשפה הדבורה והכתובה אף היא מתועדת בספרות המחקר (למשל, בורוכובסקי בר-אבא, 2000). במעבר זה סימני הפיסוק רוכשים תפקידים חדשים, השונים מתפקידיהם המקוריים כסימנים גרפיים. בהרצאה זו אבחן את התפקידים הפרגמטיים אשר רכשה המילה "נקודה" באינטראקציה בלתי-פורמלית בשיח כתוב-מקוון בווטסאפ. ההרצאה מתבססת על ניתוח של 180 היקרויות של המילה. אאפיין את ההקשרים שבהם מופיעה המילה "נקודה", אדון בזיקות המתקיימות בין ההקשרים האלה, אבחן את הגורמים להופעתה, אדון בתרומתה הפרגמטית הייחודית ובהבדלים דוריים ואף מגדריים בשימוש במשאב הזה באינטראקציה כתובה-מקוונת. אראה כי שימושים מסוימים במילה "נקודה" בווטסאפ משקפים פרקטיקות של שיחה טבעית, ואילו שימושים אחרים מתפתחים דווקא בהקשר של אינטראקציה כתובה-מקוונת, והם תוצר ישיר של המאפיינים הטכנולוגיים של הפלטפורמה (cf. Meredith, 2019).

הפניות

בורוכובסקי בר-אבא, א' (2000). שמות סימנים מלשון הכתב בשימוש הלשון העברית הדבורה והכתובה. **דברי המפגש השנתי ה' 16 של החוג הישראלי של החברה האירופית לבלשנות**, 75–89.

לבנת, ז' (תש"ס). הפיסוק כאמצעי רטורי. **בלשנות עברית**, 46, 69–69.

ניר, ר' (תש"ן). על התפקיד של סימני הפיסוק בשירה העברית בתזמננו. **בלשנות עברית**, 28–30, 137–149.

Meredith, J. (2019). Conversation Analysis and online interaction. *Research on Language and Social Interaction*, 52(3), 241–256.

למחקר השפה המדוברת בלשון חכמים: תיאור שיחות ודיבורים רגילים במשנה ובתוספתא

רבקה שמשריסקין

אוניברסיטת בר-אילן

Rivka.Shemesh@biu.ac.il

אחת משאלות היסוד במחקר לשון חכמים היא: האם לשון חכמים שימשה בדיבור כלשון אָם, כשפה טבעית וחייה? התפיסה המקובלת במחקר המודרני היא שבחטיבה הראשונה של לשון חכמים – לשון התנאים – השפה הייתה מדוברת, ואילו בחטיבה השנייה – לשון האמוראים – הפכה העברית לשפה ספרותית לא מדוברת, והתחזק מעמדה של הארמית כלשון דיבור.

מחקר על השפה המדוברת בלשון חכמים שאני עוסקת בו נועד לבחון את השפה המדוברת, כלומר את השפה שהופקה במהלך דיבור של בני אדם או במהלך שיחה בין בני אדם. המחקר יבחן את השפה המדוברת המופיעה ברצף הטקסט הכתוב בשני חיבורים של לשון התנאים – המשנה והתוספתא; הוא יתאר את מאפייניה הלשוניים של השפה המדוברת ויבדוק אם מאפיינים אלה מבדילים אותה מן השפה הכתובה שברצף הטקסט. התופעות הלשוניות שיתוארו במחקר הן מתחומי לשון שונים: תחביר, חקר השיח, חקר השיחה, פרגמטיקה ואוצר מילים.

בתחילת ההרצאה אציע חלוקה של ביטויי השפה המדוברת המופיעים במשנה ובתוספתא לארבעה סוגים עיקריים לפי מאפייניהם (המדברים או המשוחחים, נושא השיחה או הדיבור, מטרת השיחה או הדיבור ונסיבות התרחשותם).

ההרצאה תתמקד בסוג אחד של ביטויים של השפה המדוברת במשנה ובתוספתא – השיחות והדיבורים הרגילים, כלומר שיחות המתנהלות בין אנשים רגילים וכן בין איש אחד או כמה אנשים רגילים לבין דמות הלכתית, ודיבורים המובאים מפייהם של אנשים רגילים. השיחות והדיבורים מופיעים בהקשרים סיפוריים, שאין להם אופי הלכתי, ומוצגים ככאלה שהתרחשו במציאות.

ההיקריות של השיחות ושל הדיבורים הרגילים במשנה ובתוספתא יוצגו, ויודגמו בהן תופעות של השפה המדוברת, השייכות לתחומי לשון שונים: סוגי משפטים וחלקי משפט; יחידות השיח שהשיחות והדיבורים מופיעים בהן; אורך השיחות והדיבורים; פעולות הדיבור בהם; אוצר המילים והגיוון הלקסיקלי שלהם.

בסוף ההרצאה תוצג השוואה בין שתי שיחות רגילות המופיעות בשני טקסטים מקבילים במשנה ובתוספתא. בהשוואה תיבחן השאלה אם המשנה והתוספתא נבדלות זו מזו מבחינת האופן שהן מבטאות את השפה המדוברת.

התיאור של השפה המדוברת ומאפייניה במסגרת מחקר זה אמור לתרום הן להכרת השפה המדוברת בלשון התנאים והן לקידום המחקר בנושא היחס בין המשנה לתוספתא.

הפניות

רייזיק מ' (תשס"ח). לשאלת רהיטות הדיבור בלשון המשנה, בתוך א' ממן, ש' פסברג וי' ברויאר (עורכים), **שערי לשון: מחקרים בלשון העברית, בארמית ובלשונות היהודים. מוגשים למשה בראשר**, (כרך ב: לשון חז"ל וארמית, עמ' 323–337). ירושלים.

שמשריסקין ר' (תשפ"ב–תשפ"ד), 'מה אעשה' – ביטוי מן השפה המדוברת של לשון התנאים, **כרמלים**, טו, 80–100.
Shemesh-Raiskin, R. (2022). The discourse marker (ma ze) to express rebuking in Mishnaic Hebrew, *Journal of Semitic Studies*, 67(1), 29–59. <https://doi.org/10.1093/jss/fgab02>.

"תבטיחי לי שתשכחי": היבטים לשוניים פרגמטיים והפרה של נורמות חברתיות במחזות חנוך לוין

נמרוד מישורי

אוניברסיטת בר אילן

nimrodmishori@gmail.com

חנוך לוין ידוע כיוצר נוקב שביקר בחריפות את הפוליטיקה ואת החברה הישראלית. לא פעם הובילו מחזותיו לסערת רוחות ציבורית, ולכך שהקהל עזב את אולמות התיאטרון בזעם. ההרצאה מבקשת להראות כיצד ניתוח פרגמטי עשוי לתרום להבנה טובה יותר של האפקט הביקורתי המתחולל במחזות לוין כפי שהוא מתגלם בשפה. אף על פי שבראשית דרכו של המחקר הפרגמטי הרכיב הנורמטיבי-מוסרי לא עמד במוקד התיאוריה של אוסטין, סרל וגרייס, מגמות עכשוויות בתיאוריות פעולות הדיבור, ובעיקר עבודתן של לנטון (Langton, 2018) ומקגוון (McGowan, 2018), מדגישות את ההיבט המוסרי שעשויות לטמון בחובן פעולות דיבור, ומראות כיצד דיבור יכול להיות מרושע ופוגעני (Evil speech, Hate speech). תוך התבססות על מגמות אלה אטען כי לוין מעצב במחזותיו "דיבור מרושע", המערער על נורמות תקשורתיות מקובלות. בחינת האופנים שבהם מעצב לוין "דיבור מרושע" תודגם הן במחזות הסטיריים, המעבירים ביקורת על החברה הישראלית, והן במחזות הקומיים והמיתיים העוסקים בנושאים אוניברסליים יותר. ההרצאה תדגים כיצד התבוננות בקשיים של הדמויות בביצוע פעולות דיבור מסייעת לחשוף כיצד הפן הביקורתי במחזות לוין מתגלם לא רק ברמת התוכן, אלא גם במישור הלשוני עצמו. הטענה המרכזית של ההרצאה היא שלוין יוצר פער בין צורת התקשורת שמציגים המחזות לבין צורת התקשורת הנורמטיבית, ושפער זה מוביל את הקהל לחשוב מחדש על נורמות חברתיות משורשות.

הפניות

Langton, R. (2018). Blocking as Counter-Speech. In D. Fogal, D. Harris & M. Moss (Eds.), *New work on speech acts* (pp. 144–165). Oxford University Press.

McGowan, M. K. (2018). On Covert Exercitives. *Speech and the Social World*, In D. Fogal, D. Harris & M. Moss (Eds.), *New work on speech acts* (pp. 185–201). Oxford University Press.

היבטים בלשניים בהברות לא מילוניות בזמר הישראלי

נמרוד שתיל

מכללת צפת

nimrods@zefat.ac.il

הברות לא מילוניות ממלאות תפקידים שונים במוזיקה הקולית בתרבויות רבות, בעיקר הבעה רגשית, אונומטופיאה והדהוד של מילות הטקסט (Appel, 2014; Knauf, 2025). בעיקרון, הצלילים המועמדים לתפקיד זה יכולים להיות צירופי כל העיצורים וכל התנועות של שפה מסוימת. במציאות יש בתחום זה תהליכי סלקציה, ויש העדפה של רצף הברות מסוימות, כגון התבנית הסירווגית *ba da ba da* (Swingle, 1997). טענתנו היא כי לבחירות של היוצרים בלשונו יש משמעויות של הלכי רוח, מסמן ומסומן.

בשפות מסוימות תבנית מסוימת עשויה לשמש ברירת מחדל בתרבות מסוימת, כדוגמה, התבנית ההומגנית *la la la* בתקופה מסוימת. המחקר מנסה לתאר את הקריטריונים להיותה של תבנית זו ברירת מחדל תרבותית, ויעסוק בשאלות הבלשניות של צורה ותוכן, יחסים פרדיגמטיים, היינו בחירה. הקריטריונים למציאותה של תבנית יסוד בתרבות מסוימת: (1) היא מועדפת על ידי יוצרי זמר רבים (תמלילנים, מלחינים, מפיקים, מבצעים); (2) היא מצויה בתפוצה גבוהה באופן מובהק ביחס לתבניות אחרות; (3) היא מצויה בשירים שאולים שבהם לא התקיימה במקור; (4) היא המסמן של "זמרה בלי מילים" בשפה. הקריטריונים הללו נבדקו ונמצאות תקפים בעברית לגבי התבנית *la la la* בתקופה 1946–1980 בקירוב, חלקם שרירים עד היום.

מה מסמנת תבנית היסוד בעברית? המתודה לחיפוש המשמעות – בדיקת בחירתו הפרדיגמטית של יוצר אחד. כשיוצר בוחר חליפות בתבנית מסוימת לעומת אחרת, המשמעות משתנה. כדוגמה, בחירותיו של חיים חפר (שיר הפינג'אן: *la la* (1946) – סולידריות ושמחה, לעומת: "נאצר מחכה לרביץ אי אי אי" (1967) – דקירה וכאב). לסיכום, הברות שאינן מילוניות אינן בהכרח חסרות משמעות לשונית ומשמעות תרבותית.

הפניות

- Appel, N. (2014). Ga, ga, ooh-la-la: the childlike use of language in pop-rock music. *Popular Music*, 33(1), 91–108.
- Brown, S. (2017). A joint prosodic origin of language and music. *Frontiers in psychology*, 8, 1894.
- Knauf, C. (2025). "La La La, I'm not listening (but I really am)": Exploring the meaning of a rhythmic hook in rock and pop music. *Atlantic Journal of Communication*, 1–21.
- Swingle, W. (1997). *Swingle Singing*. Shawnee Press.

Prosody and semantics of causal clauses in Russian conversations

Nikolay Korotaev

University of Haifa; Institute of Linguistics RAS

n_korotaev@hotmail.com

Adverbial clauses appear in different syntactic and prosodic fashions. Beginning from Ford 1993, it has been shown that linear position, morphosyntactic signals of main vs. subordinate status and prosodic shaping of both main and adverbial clauses are among resources that speakers use to differentiate between their interactional goals in a conversation. Günthner (1996) provided evidence from German that with regard to causal clauses, such a differentiation is at least partially based on an interconnection between prosodic shaping and semantic types of cause. She reported that when German speakers use post-positioned *weil*-clauses to express content-based causality, they pronounce the preceding main clauses with a falling and with a rising intonation in approximately equal proportions; while when they use such clauses to express epistemic and speech-act causality, the preceding main clauses are predominantly pronounced with a falling intonation. (See Sweetser, 1990; Rönnqvist, 2024 for discussion on semantic types of cause.)

In this talk, I present my study on causal clauses in Russian conversations. I use data from the “Russian Pear Chats and Stories” (Kibrik et al., 2020) and everyday conversations recorded at a coffee shop in Haifa in 2025. I seek to check Günthner’s results against Russian data, as well as to provide a preliminary interactional account of multiclausal causal sequences in Russian. My sample consists of 114 post-positioned causal clauses introduced by the conjunction *potomu čto* ‘because’, which is by far the most frequent device of interclausal causality in Russian (see Pekelis, 2015). I focus on prosodic patterns of causal sequences and on semantic types of causes expressed in them.

I obtained the following results. From the prosodic point of view, the Disintegrated pattern, in which a final falling pitch accent is used in the preceding main clause, is considerably more frequent (49% vs. 35%) than the Integrated pattern, which has a rising pitch accent in the main clause and a final falling pitch accent in the causal clause. From the semantic perspective, instances of content-based vs. non-content-based causality are equally frequent. As for interconnection between these two parameters, there appears a tendency for non-content-based sequences to use the Disintegrated pattern more often, while in content-based sequences the two prosodic patterns are evenly distributed. However, this difference has no statistical significance ($p = .25$; chi-square test).

These findings provide evidence that Russian speakers often use causal clauses to initiate a turn extension in a conversation, rather than as a part of a pre-planned syntactic construction. At the same time, the choice between these two strategies is not strongly motivated by the semantic type of causality.

References

- Ford, C. E. (1993). *Grammar in Interaction: Adverbial Clauses in American English Conversations*. Cambridge University Press.
- Günthner, S. (1996). From subordination to coordination? Verb-second position in German causal and concessive constructions. *Pragmatics*, 6(3), 323–356.
- Kibrik, A.A., Korotaev, N.A., Podlesskaya V.I. (2020) Russian spoken discourse: Local structure and prosody. In: S. Izre'el, H. Mello, A. Panunzi, and T. Raso (eds.) *In search of basic units of spoken language: A corpus-driven approach* 35–76. John Benjamins Publishing Company.
- Pekelis, O. (2015). Pričinnye klauzy [Causal clauses]. Материалы для проекта корпусного описания русского языка [Materials for a corpus-based Russian grammar].
http://rusgram.ru/new/chapter/multicl/causal_clauses/
- Rönnqvist, S. (2024). Securing sufficient uptake and sequence progression – För att ('because')-prefaced self-continuations and gesture in Swedish talk-in-interaction. *Journal of Pragmatics*, 230, 41–59.
- Sweetser, E. (1990). *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.

**A structuralist approach to prosody analysis:
a hierarchical framework for the interpretation of non-verbal information in speech**

Tirza Biron

Weizmann Institute of Science

tirza.biron.fried@gmail.com

We propose a structuralist theoretical framework for the analysis of spoken non-verbal messages, along with its technological application. For our data, the framework outlines a hierarchy of prosodic patterning within the domain of *intonation units* (IUs). We thus define 3-4 basic IU prototype patterns and 4-8 categories of potential pattern-variations; that is, the prosodic surface representation – the spontaneously produced composite pattern - may be disentangled into its basic prototype and other, co-occurring non-verbal messages. Those include discourse function and conversation action, emotion, attitude, and information structure. For example: when asking a rhetorical question, one may also be surprised, assertive, and emphasize an important word: “You want to go *home*??”, all messages co-occurring.

The members of each of the above categories/paradigms can then be determined: a paradigm of discourse functions (list pattern, parenthetical, if/then bi-partite etc.), of conversation actions (request, command etc.), and so on. Those are either hierarchically bound or orthogonal to the prototype (see Figure 1).

The syntagmatic axis is analysed twice: first, within the IU, as the formation principle for composite prosodic patterns; and secondly, in relation to its neighbouring IUs. According to our proposal, the former is similar to other, non-concatenative morphological mechanisms: like the composite of *shoresh/binyan* (consonant stem/affix pattern) in Semitic languages, the composite of prototype and its additional message-categories fuse into one compound signal. As for the concatenation of IUs, the object of analysis is the prosodic syntax of larger discourse structures (e.g., background and narrative, if/then structures, concluding an argument etc., and cf. Matalon et al., 2025).

In addition to examples of the various categories, we will demonstrate how the structuralist principle of contrast is applied to formalize a non-verbal semiotic system, and how the seemingly boundless variety of ‘spoken music’ is scaled down to a hierarchical structure.

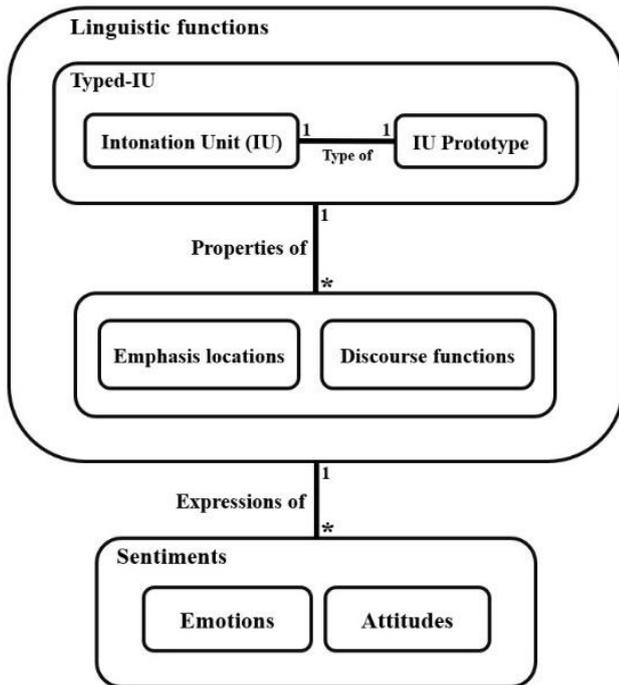

Figure 1 - A hierarchical diagram of the prosodic elements that are dealt with in our research. An Intonation Unit (IU) is a 0.5-2.0 sec spurt of speech – a widely accepted basic element for prosodic analysis. The IU Prototype indicates the type of each IU: "continuation", "conclusion", or "request for response", denoted respectively by a comma, a period or a question mark (the connecting edge between them is adorned with 1's, indicating the 1-1 nature of the relationship). As a whole, the two constitute what we shall call a Typed-IU (TIU). The Emphasis locations denote a property of the TIU, indicating which part or parts of it is/are emphasized, i.e., is/are marked as salient. Discourse functions, also properties of the TIU, include various possibilities of the rhetorical and discourse-structural characteristic thereof, such as a parenthetical phrase, part of an if-then structure or a list of items. Discourse functions also include a variety of conversation actions, such as a command, a request or a rhetorical question. A TIU may also be associated with several discourse functions (this potential multiplicity is depicted in the diagram by the *, which denotes zero or more). Emotions and Attitudes are the subtler semantic prosodic elements, and express sentiments associated with the TIU in question. Emotions include anger, sadness, surprise, joy, etc., and Attitudes include feigned surprise, sarcasm, attentiveness, etc.

Reference

Matalon, N., Weinreb, E., Freche, D., Volk, E., Biron, T., Moses, E., & Biron, D. (2025). Structure in conversation: Evidence for the vocabulary, semantics, and syntax of prosody. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 122(17). <https://doi.org/10.1073/pnas.2403262122>

Fricative γ in the Russian language as a phonetic shibboleth, stratification factor and a marker of identity

Irina Liskovets

The proposed lecture examines the role of accent in systems of social stratification, using the case of the so-called “southern accent” in the Russian language. The focus is on a specific phoneme, namely the fricative [ɣ], which is absent from Standard Russian but is present in Ukrainian and Belarusian. As a result, it appears in Belarusian and Ukrainian varieties of Russian, as well as in what is commonly labelled the “southern accent of the Russian language”

This phonetic feature functions as a marker of social differentiation and thus serves as a basis for stereotyping and derogatory attitudes toward its speaker as well as an in-group identity marker. It has retained its stratificational significance within Russian-speaking communities both in the post-Soviet space and in diasporas, making it a topic of particular interest for sociolinguistic analysis.

The material under analysis draws on my own field observations conducted over the past three decades, as well as mass-media sources and the work of fellow researchers in the field. The presentation aims to reconstruct the system of attitudes associated with this phonetic feature, trace changes in these attitudes over recent decades, and identify the social and political factors that have contributed to these shifts.

The proposed presentation develops discussions previously initiated at the conference “Globalising Sociolinguistics 3: Language and Inequality” (Tallinn University, 2024) and in my article “*Phonetic Shibboleths in the Eastern Slavic Context*,” currently under review.

References

- Bruggemann, M., (2021). Russian in Belarus: A Feature of Belarusian Identity or Moscow’s ‘Trojan Horse’// Politics of the Russian Language beyond Russia (C. Noack ed). 45-67
- Trudgill, P. (2000). *Sociolinguistics: An introduction to language and society* (4th ed.). Penguin Books.
- Woolhiser, C. 2014. The Russian Language in Belarus: Language Use, Speaker Identities and Metalinguistic Discourse. (L. Ryazanova Ed.) *The Russian Language outside the Nation: Speakers and Identities*. Edinburgh.
- Zeller, J. P., (2019). Sitchinava D. (2019). The Russian language in Belarus and Ukraine// *The Soft Power of the Russian Language*. 108-122

מדד משולב להערכת יכולות שפה מוקדמות: מטרות וממצאים ראשוניים

אליצור דטנר

אוניברסיטת תל אביב

elitzurd@tauex.tau.ac.il

דורית רביד

אוניברסיטת תל אביב

[doritr@tauex.tau.ac.il](mailto:dorit@tauex.tau.ac.il)

בסביבות גיל שנתיים מתרחש בפעוטות תהליך אינטנסיבי של רכישת שפת האם, ובמקביל ניכרים שינויים איכותיים וכמותיים בתשומה הלשונית שחווים הפעוטות מצד סביבתם, מדעת ושלא מדעת. ההורים ערים לשינויים ולהתקדמות בשפת הפעוטות – בתחביר, במורפולוגיה ובלקסיקון – וביכולות הסוציו-קוגניטיביות והתקשורתיות שלה. בזמן זה מתרחשת גם התרחבות טבעית של החוויות וההקשרים שבהם משתתפים הילדה וההורים ואדפטציה דינמית של המערכת הלשונית בין המשתתפים בתקשורת (Dattner et al., 2021).

בהרצאה נדון במטרה מחקרית של הערכת התפתחות שפתית בפעוטות ובהוריהם במחקרי אורך בין הגילים שנה וחצי עד שלוש שנים. לאחר קרוב לעשור של מחקר פסיכולינגוויסטי באינטראקציה, יש בידינו סדרה ארוכה של מחקרים ייעודיים בהתפתחות תחומים שונים כגון מערך הארגומנטים, מבני התארים והשמות, המורפולוגיה של הפועל, מילות יחס וקישור, מבני יידוע, מבנים מודליים, כינויים, משפטים מורכבים ועוד (רביד ועמיתיה, בדפוס). בכל אחד מתחומים אלה העמקנו מזוויות לשוניות שונות, הן בתחביר המתפתח של הפעוטות והן בתשומה הלשונית המשתנה של האם; ובכל קטגוריה שחקרנו גילינו סמנים דקדוקיים ולקסיקליים המעידים על התגבשות שפת האם התשתיתית. אנו מבקשים לתאר את ניסיונותינו הראשוניים לייצר מדד שפתי משולב שיוכל להבחין במהלכים התפתחותיים הן בפעוט והן באם, ובקשר בין מהלכים אלה, כולל מאפייניהם השונים והשפעותיהם על ההתפתחות (Diessel, 2019).

המדד המוצע נבנה על בסיס ניתוח אורך של אינטראקציות הורים ופעוטות בעברית (Ashkenazi et al, 2020), וכולל כ-80 משתנים לקסיקליים, מורפולוגיים, פרגמטיים ושיחיים. בהרצאה נדגים כיצד מאפשר המדד לראשונה כימות מדויק של השערת "האיים בזרם" המבחינה בין "זרם" השוטף של שיח יום-יומי לבין "איים" של קריאת ספרים והוראה הורית. נציג ניתוח ראשוני המדגים את רגישות המדד להקשרים אלו: "זרם" מאופיין במבנים בסיסיים כגון השמטות נושא ושימוש בבניין קל, ולעומתו "האיים" מציגים את צדדיה המורכבים והעשירים יותר של המערכת הלשונית. נראה כיצד הקשרים אלו חושפים את הפעוט או את הפעוטה למבנים מסומננים, כגון נושאים שמננים, נושאים לקסיקליים מופשטים או פסוקיות זיקה, שנעדרים כמעט לחלוטין מהשיח השוטף, ונדון במשמעות הממצאים להבנת מנגנוני הרכישה המוקדמים ולפיתוח כלי הערכה רגישיהקשר.

הפניות

רביד, ד', קרסנטי, ש', ואשכנזי, א'. (בדפוס). תפוצת שמות עצם זוגיים בשיח אס-פעוט: מחקר אורך צורני וסמנטי. **מחקרים בלשון**, כג, גיליון מיוחד – העברית החדשה: מן ההגייה ועד לשיח הרצוף, בעריכת רות א' ברמן ודורית רביד.

Ashkenazi, O., Gillis, S., & Ravid, D. (2020). Input-output relations in Hebrew verb acquisition at the morpho-lexical interface. *Journal of Child Language*, 47(3), 509–532.

Dattner, E., Levie, R., Ravid, D., & Ashkenazi, O. (2021). Patterns of adaptation in child-directed and child speech in the emergence of Hebrew verbs. *Frontiers in Psychology*, 12, 719657.

Diessel, H. (2019). *The grammar network: How linguistic structure is shaped by language use*. Cambridge University Press.

דולשוניות עברית-ערבית ונימוס באקדמיה הישראלית בין הדורות: מגדר והיררכיה בפרקטיקות ברכה בדוא"ל

לטיציה צ'רקווליני

אוניברסיטת תל אביב

lutezia7@gmail.com

במסגרת האפיסטמולוגית של נימוס בהקשרים דולשוניים (בראון ולבינסון, 1987; קרמונה, אסימקופולוס; ולה, 2017), מחקר זה מתמקד בניתוח פרקטיקות הברכה במכתבים אלקטרוניים מסטודנטים דוברי ערבית כשפת אם, הפונים לפרופסורים בשפה העברית. המחקר בוחן שתי קבוצות גיל של סטודנטים לתארים מתקדמים (מ"א ודוקטורט), גברים ונשים, בגילים 35–44 ו-25–34.

סקר מקדים שנערך על קורפוס פרטי של מיילים אותנטיים חשף הבדלים משמעותיים בין גברים לנשים דוברי ערבית כשפת אם, וכן בין הדורות, באופן שבו נוסחאות הברכה בעברית מופעלות כלפי פרופסורים ופרופסוריות. ממצאים אלה מצביעים על שחיקה הדרגתית של מודלים של נימוס ערביים מסורתיים ועל הופעת דרכי הבעת פורמליות חדשות, לא מבוססות על מודלים של העברית, אלא חדשניות גם בקרב דוברי עברית ילידים, ומהווים עדות למגמות חדשות בתחום התקשורת האקדמית ויחסי הכוח בין המינים.

לצורך בחינת ההשערה המקדמית עוצבה משימת הערכת קבילות עם שלוש אפשרויות תגובה ('קביל', 'אולי', 'לא קביל'), כאשר המשתתפים התבקשו להבהיר במקרים של 'אולי'. המשימה כללה ארבעה תרחישים: פרופסור ופרופסורית בערבית, וכן פרופסור ופרופסורית בעברית. עבור כל תרחיש, עשרה גברים ועשר נשים דוברי ערבית כשפת אם ובעלי שליטה בעברית כשפה שנייה מכל דור התבקשו להעריך שש נוסחאות ברכה: "שלום (שם)!", "שלום פרופסור!", "שלום (שם) יקר/ה!", "שלום יקיר/תי!", "פרופסור יקר/ה!", ו"שלום פרופסור (שם)!". נוסף על כך, נבדקו שתי קבוצות ביקורת של עשרה דוברי עברית ילידים בכל דור על אותם גירויים, רק בעברית.

הממצאים הדגישו הבדלים משמעותיים בתפיסת מרחק היררכי ומגדרי בין הדור הישן לחדש. הדור הישן, במיוחד נשים, שהושפעו ממודל הנימוס הערבי, נטו לפנות לפרופסוריות בעברית באמצעות "שלום יקירתי!"

(לפי הביטוי בערבית "עזיזתי", שנחשב פורמלי). השימוש ב"יקר" נעדר בקרב הגברים בכל השפות והגילים. בדור הצעיר הביטוי "יקר" נעלם אצל שני המינים, כי כנראה ההבחנות המגדריות נוטרלו. עם זאת סטודנטים דוברי ערבית נמנעו עדיין מ"שלום (שם)!", שהעדיפו עמיתיהם דוברי העברית, ובחרו במקום זאת ב"שלום פרופסור/ פרופסור (שם)!", תוך שמירה על הנוסחאות הפורמליות.

הפניות

Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge University Press.

Cremona, M., Assimakopoulos, S., & Vella, A. (2017). The expression of politeness in a bilingual setting: Exploring the case of Maltese English. *Russian Journal of Linguistics*, 21(4), 767–788.

"מה נלמד היום, חשוב לנו כתלמידים": אמצעים לשוניים-רטוריים בשיעורים מקוונים בעברית כשפה שנייה

כרמית מילר שפירו

ישראלה וייס

המכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל – חיפה המכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל – חיפה

"אורנים" המכללה האקדמית לחינוך

israela.weiss@gmail.com

carmitmil@gmail.com

משרד החינוך הגביר את השימוש בטכנולוגיה בעשור האחרון. בשל מגפה עולמית ובשל המצב הביטחוני בארץ עברו בתי הספר ללמידה מרחוק בשיעורים מקוונים, והתלמידים למדו בחלק מהזמן באמצעות פלטפורמת זום או בצפייה מרחוק בשיעורים מוקלטים.

מטרת המחקר הייתה לבדוק אילו אמצעים לשוניים-רטוריים משמשים את המורים בהוראת העברית כשפה שנייה בשיעורים מקוונים מוקלטים המיועדים לצפייה מרחוק.

המחקר מבוסס על שלושה שיעורים מוקלטים (ב-youtube) בעברית כשפה שנייה המיועדים לתלמידים מהמגזר הערבי בכיתות ט'-י'. במחקר נבדקו האמצעים הלשוניים-רטוריים שהמורים נקטו לשם הגברת המעורבות של התלמידים הצופים בשיעור, והאמצעים הללו נותחו מבחינה מורפולוגית, תחבירית, סמנטית ופרגמטית.

אף על פי שהשיח הוא חד-כיווני, שבו המורה מדבר ואינו יוצר דיאלוג עם הנמענים, ואולי בגלל עובדה זו, נמצא שהמורים משתמשים בשיעורים באמצעים רבים ומגוונים להגברת מעורבות הנמען, לדוגמה: חזרות, שאלות, גוף ראשון רבים, גוף שני רבים, סלנג, סמני שיח ועוד. חלק מהאמצעים היו משותפים למורים, וחלקם היו ייחודיים והדגישו את הסגנון האישי של כל מורה.

עוד נמצא שהמורים משתמשים בעירוב משלבי, כלומר משבצים מילים ממשלבים שונים באותו משפט. לדוגמה, כשמורה אומרת "או שזה דיבור שחצני, כי הכול מגיע לנו כאילו, הכול מגיע לנו, ככה הגאוותנים אומרים", היא משלבת בין מילים במשלב גבוה – "שחצני" ו"גאוותנים" – לבין מילים במשלב נמוך – "הכול מגיע לנו כאילו". בדומה לאמצעים לשוניים אחרים, עירוב המשלבים יכול לסייע לקירובם של התלמידים אל המורה ואל השפה העברית, וכך לעזור להם בתהליך הלמידה. עם זאת העירוב המשלבי מקשה על התלמידים להבחין בין משלבי הלשון השונים, ועלול לבלבל אותם ולגרום להם להשתמש באוצר מילים שאינו מתאים לסיטואציה החברתית, למשל, לכתוב במשלב 'סחבקי' במכתב רשמי.

בהרצאה נציג את האמצעים הלשוניים-רטוריים שהמורים השתמשו בהם, נדגים אותם וננתח את מסקנותינו מהשימוש באמצעים הללו. ממצאי המחקר יסייעו לחוקרי השפה להכיר את מגוון האמצעים הרטוריים, להשתמש בהם ולפתח חשיבה רפלקטיבית.

הפניות

אבו בכר, ר' (2016). השפעת לשון האם הערבית על דיבורם ועל כתיבתם של סטודנטים ערבים במכללה דוברת ערבית. בתוך ש' קלימן (עורכת), **עברית בקוונה תחילה** (עמ' 63–69). מכון מופ"ת.

יציב, א' ולבנת, ז' (2007). חזרות עצמיות בשיח מונוולוגי דבור. **דברי החוג הישראלי לבלשנות**, 16, 45–58.

שילה, ג' (2014). דגשים בהוראת השיח. **דפים**, 57, 23–36.

טשטוש גבולות טרנזיטיביות בערבית פלסטינית

מהא נסאר
אוניברסיטת בר-אילן
mahanassar32@gmail.com

ליאור לקס
אוניברסיטת בר-אילן
Lior.Laks@biu.ac.il

המחקר בוחן כפילות מורפולוגית בתצורת פעלים בערבית פלסטינית על בסיס מילים שאולות. אותו בסיס שאול משמש לתצורת שני פעלים בעלי משמעות זהה בבניינים שונים. כך למשל, הפעלים **מלינ** (1) ו**רתמלינ** (2) מציינים 'נהיה מיליונר' ונגזרים בבניינים **פעעל** ו**תפעעל** בהתאמה על בסיס המילה 'מיליון'.

(1) בערפ נאס **מלינית**

'אני מכיר אנשים שנהיו מיליונרים'

<https://www.facebook.com/search/top/?q=%D9%85%D9%84%D9%8A%D9%86%D8%AA%20>

(2) **תמלינית** מנ אל-אזמה

נהייתי מיליונר מהמשבר' (<https://twitter.com/DrBehbehaniAM/status/1393332301459857412>)

מחקרים רבים בחנו תצורת פעלים בערבית על בסיס מילים שאולות והראו כי מתוך עשרה בניינים, רק שניים משמשים לתצורה פעלים חדשים, תוך שמירה על הבחנה סמנטית-תחבירית ביניהם (בנמאמון, 2003; הנקין, 1985; ורסטיג, 2009; יונס 2000) **פעעל** משמש פעלים פעילים, לרוב יוצאים (למשל **מססג'** – 'שלח הודעת טקסט'), ואילו **תפעעל** משמש לפעלים עומדים: פועלי שינוי והתהוות (**תנרפז** – 'נהיה עצבני'), פעלים חוזרים (**תמסכר** – 'התאפר במסקרה') ופעלים הדדיים (**תבזנס** – 'עשה עסקים'). עם זאת עיון בדוגמאות במרשתת מראה כי חלוקת עבודה זו בין הבניינים אינה נשמרת במלואה, ואותו פועל יכול להיגזר בשני הבניינים ללא הבחנה במשמעות ובטרנזיטיביות, למשל **מגרנ** ו**תמגרנ** – 'קיבל מיגרנה'. עיון בדוגמאות מראה כי כפילות זו אינה יד המקרה, וכי ניתן לזהות מספר מגמות עקביות. נדגים שתיים מהן.

1. **כיווניות**: ניכר כי השינוי הוא מבניין **תפעעל** ל**פעעל**, כלומר פעלים עומדים בבניין **תפעעל** מקבלים לבוש מורפולוגי נוסף ב**פעעל** ולא להפך. כך מסתמנת מגמה של צמצום מערכת הפועל לכדי בניין אחד בלבד, וההעדפה היא לבניין חות מורכב צורנית אשר אינו מכיל צרור עיצורים תחילי.

2. **שמירה על הבדלי טרנזיטיביות בזוגות פעלים**: כפילות מורפולוגית מתאפשרת רק במקרים שלפועל העומד בבניין **תפעעל** אין פועל יוצא מקביל בעל אותו שורש. כך למשל, הפעלים **הסתר** ו**תהסתר** – 'נהיה היסטרי' הם פעלים עומדים ולא קיים פועל יוצא שמשמעותו 'גרם להיסטריה'. לעומת זאת במקרים שבהם קיים פועל יוצא מקביל, לא נוצרת כפילות מורפולוגית על מנת להעניק לניגוד בטרנזיטיביות סימון צורני. למשל, הפועל **תמכיג'** – 'התאפר' משמש כפועל עומד, ואילו **מכיג'** – 'איפר' משמש כפועל יוצא בלבד.

המחקר מצטרף לסדרה של מחקרים המראים כי כפילות מורפולוגית ניתנת לניבוי במידה לא מבוטלת באמצעות גורמים צורניים, סמנטיים ותחביריים.

הפניות

הנקין, ר' (1985). **מערכת הפועל של להגי בדואים בנגב** – זמנים ואספקטים. חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה. אוניברסיטת תל אביב.

- Benmamoun, E. (2003). The role of the imperfective template in Arabic morphology. In J. Shimron (Ed.), *Language processing and acquisition in languages of Semitic, root-based morphology* (pp. 99–114). John Benjamins.
- Versteegh, K. (2009). Loan verbs in Arabic and the do-construction. In E. Al-Wer & R. de Jong (Eds.), *Arabic Dialectology: In Honour of Clive Holes on the Occasion of His Sixtieth Birthday* (pp. 187–200). Brill.
- Younes, M. (2000). Redundancy and productivity in Palestinian Arabic verb derivation. In M. Mifsud (Ed.), *Proceedings of the third international conference of AiDA* (pp. 27–32).

התפתחות השלילה העודפת בעברית

רותי ברדנשטיין

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ruti.bardenstein@gmail.com

בהרצאה זו אבחן את ההתפתחות הלשונית של ארבעה סוגי שלילות עודפות (Expletive Negations) בעברית. הניתוח טוען כי קיימים ארבעה סוגי שלילה עודפת (שלושת הראשונים קיימים בעברית):

- (א) תוצאה של הבנייה (constructionalization) והידקדקות של שאלות שלילה רטוריות.
- (ב) תוצאה של פוליסמיה דיאכרונית.
- (ג) תוצאה של ניתוח מחדש (רה"אנליזה) תחבירית.
- (ד) בולטות קוגניטיבית.

ראשית, נקודת המוצא במקרה (א) היא ההבניה (Goldberg, 1995) וההידקדקות (Millet, 1912) של שאלות שלילה רטוריות. במקרה זה, מה שבעבר היה מבנה של שאלה שלילית, התפתח לכדי מצב שבו המבנה אינו מתפקד ואף אינו נתפס עוד כשאלה (ברדנשטיין, 2025), אלא משמש כשלילה עודפת בעלת תפקיד פרגמטי.

לדוגמה: "מה שלא יקרה, אתה בידיים של בורא עולם".

[<https://www.youtube.com/watch?v=6tKGk53Lrak>]

שנית, מקרה (ב) מתמקד בפוליסמיה דיאכרונית. הכוונה היא שמילה רבת משמעות (פוליסמית) איבדה אחת ממשמעויותיה עם הזמן, והדבר הוביל לעודפות לכאורה של מילת השלילה. לפיכך הפוליסמיה הדיאכרונית מסבירה את תופעת השלילה העודפת הסינכרונית.

לדוגמה: "עד שלא תתנצל, אני לא מכיר בך".

[<https://www.kipa.co.il>]

שלישית, מקרה (ג) מתמקד בניתוח מחדש תחבירי. הכוונה היא שמשפט דרפסוקי נותח מחדש כמשפט יחיד, ולכן התפרש, ועדיין מתפרש, כשלילה עודפת.

לדוגמה: " (על כל צרה שלא תבוא" [<https://music.apple.com>])

בסיכומו של דבר, בשלושת המקרים של השלילה העודפת כביכול, המבנה שבו הוא מופיע מתפקד באופן אדברביאלי, כמסייע להעצים את המסר של הדובר או של הדוברת (Bardenstein, 2025).

לבסוף, מקרה רביעי הוא זה של (ד) בולטות קוגניטיבית (cognitive salience), אשר אינה קיימת (עדיין) בעברית אך קיימת בשפות שונות אחרות, ותוסבר מדוע אינה קיימת בעברית. כאן, השלילה העודפת מפעילה או מרמזת בחוזקה על שלילה $\neg p$, והפעלת $\neg p$ היא זו שמובילה דוברים להפיק שלילה עודפת ראו, בין היתר, (Jin & Koenig, 2020).

לדוגמה, ברוסית ניתן לומר: "כמעט ולא נפלת" במשמעות: "כמעט נפלת".

ארבעת המקרים הללו מראים כי שלילה עודפת לעולם אינה באמת "עודפת", אלא טומנת בחובה סיבות לשוניות וקוגניטיביות.

הפניות

ברדנשטיין, ר' (2020). תהליך ההידקדקות של שאלות רטוריות, **לשונו**, 83, 1, 73–98.

Bardenstein, R. (2025). The gracilization path of WH-expletive negation construction: From a question

construction to an adverbial discourse marker: The case of Hebrew. *Hebrew Studies*, 66(1), 143–169.

Goldberg, A. E. (1995). *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. University of Chicago Press.

Meillet, A. (1948). L'évolution des formes grammaticales. In: *Linguistique générale et linguistique historique* (pp. 130–148). Champion. (Original work published 1912).

מוטטיס מוטנדיס: סוגיות טיפולוגיות ותיאוריות במתח שבין זהות מבנית, הומונימיה ומוטציות

אייר אברמסקיקרוונברג

האוניברסיטה העברית בירושלים

jehuda.ronen@mail.huji.ac.il

בשפות העולם מגוון טיפוסים שונים של מסמנים דקדוקיים: ממוספיות נדבקות, דרך הבדלים בסדר של רכיבים וכלה במורפולוגיה מסורגת כפי שמוכר לנו משפות שמיות. טיפוס נדיר יחסית הוא מוטציות עיצוריות תחיליות (להלן "מוטציות" לשם הפשטות), שבהן חילופים אפופוניים מערכתיים באופי העיצורים מהווים חלק משמעותי במסמן הדקדוקי.

על מנת לסבר את האוזן נתבונן בהדגמה פשוטה מוולשית, שפה קלטית בריטונית:

- (1) מציגה את הלקסימה בצורתה המילונית, ללא מוטציה (כלומר, עם העיצור הרדיקלי).
- (2) מציגה מבנה שייכות של גוף שלישי יחיד שבו העיצור התחילי של הביטוי המשויך הוא עם מוטציה חוככת (SPM, דהיינו spirant mutation), המסמנת כאן שייכות לגוף שלישי נקבה.
- לעומתה (3) מציגה מבנה זהה אך עם מוטציות ריכוך (SM, דהיינו soft mutation), המסמנת כאן שייכות לגוף שלישי זכר.

(1)	<i>cath</i>	(2)	<i>ei</i>	<i>chath</i>	(3)	<i>ei</i>	<i>gath</i>
	ka:θ		i	χa:θ		i	ga:θ
	חתול		3SG.POSS	חתול ^{SpM}		3SG.POSS	חתול SM
	חתול (a cat)		החתול שלה (her cat)			החתול שלו (his cat)	

הרצאה זו תסקור סוגיות אחדות הקשורות למוטציות שיש בהן עניין בלשני כללי, הן מהבחינה הטיפולוגית והן מהבחינה התיאורטית והתיאורית.

מהבחינה הטיפולוגית ניתן לראות מנעד של חילופי עיצורים מערכתיים סינכרוניים בשפות העולם, כשבקצה האחד נמצאים מקרים המוגבלים לתחום הפונטיקה או שמותנים פונולוגית (בדומה לתופעת בג"ד כפ"ת בעברית בראשיתה), ובקצה השני מקרים כמו מערכות המוטציות בלשונות הקלטיות, שמורכבות ממספר מוטציות המהוות גורם מבחין מְנַגֵּד (כמו ב־(2) אל מול (3) ולקחות חלק מרכזי בכל רבדי השפה, לרבות תחביר.

מהבחינה התיאורטית והתיאורית, אופן התיאור הבלשני של תופעות הקשורות למוטציות מעלה שאלות אחדות לא פשוטות בנוגע לדרך הניתוח ולהצגת המערכת הדקדוקית בכל האמור בזהות של יחידות לשוניות ובהומונימיה. ייתכן שניתן ללמוד מהן ומהתשובות האפשריות להן 'מוסר השכל' כללי הרלוונטי לתיאור תופעות אחרות בלשונות אחרות. הדיון יישען על ניתוח תופעות אחדות בוולשית, שחלקן טרם תוארו, למיטב ידיעתי, או שהתיאורים הקיימים להן חסרים. המסקנה האפשרית של אחת מהן היא קיום של שתי פונמות \emptyset שונות, וזהו rarissimum טיפולוגי ראוי לציון.

הפניות

Ball, M. J. (1990). Homonymic clash and initial lenition in Welsh: 1,000,000,000 problems. *Word*, 41(3), 329–335.

Ball, M. J., & Müller, N. (1992). *Mutation in Welsh*. Routledge.

- Grijzenhout, J. (2011). Consonant mutation. In M. van Oostendorp et al. (Eds.), *The Blackwell companion to phonology* (Vol. 3). . John Wiley, & Sons. <https://doi: 10.1002/9781444335262.wbctp0065>.
- Iosad, P. (2010). Right at the left edge: Initial consonant mutations in the languages of the world. In J. Wohlgemuth & M. Cysouw (Eds.), *Rethinking universals: How rarities affect linguistic theory* (pp. 105–138). Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110220933.105>

מיפוי מושגים ותהליכי המשגה: תרומתה של הבלשנות הקוגניטיבית

הילה פראלטה שביט

אוניברסיטת בר-אילן

hillashavit@gmail.com

הבלשנות הקוגניטיבית מציעה פרספקטיבה ייחודית לניתוח משמעות ולמיפוי מושגים, המאפשרת להבין את הדינמיקה של המשגה בשפה בצורה שונה מזו של מודלים סמנטיים מסורתיים. במקום ניתוח המבוסס על שדות סמנטיים או על הגדרות מילוניות, הגישה הקוגניטיבית חושפת את שלד המשמעות הרזה והמטפורי העומד בבסיסם של מושגים שונים. חשיפת השלד הזה פותחת פתח לזיהוי מערכות היחסים בין רכיבי המשמעות המרכזיים – לעיתים רכיבים שאינם נגישים ממבט ראשון.

במסגרת זו אפשר לבנות "מפות המשגה", שהן סכמות קוגניטיביות-מושגיות, המדגימות את מבנה המושג, את הדינמיקה הפנימית שלו, את מהלך המשגה ואת השפעת ההקשר והשיח עליו. יתרון מרכזי של המודל הוא היכולת להראות במקביל הן את המבנה הבסיסי הן את הדינמיקה הסמנטית של המושג, תוך שמירה על צמצום ופונקציונליות המאפשרים להמחיש ולפשט תופעות מורכבות של משמעות ושל המשגה.

ההרצאה תציג את הרציונל התיאורטי של המודל כמסגרת על סמנטית, ותדגים את פעולתו על מושגים אחדים שנבחנו בעבודות קודמות (למשל: פראלטה שביט ואדלר, תשפ"ה), במטרה להמחיש את טווח היישום ואת העקביות של עקרונות הניתוח. הדוגמאות ימחישו כיצד כלים קוגניטיביים – כגון אימגי סכמות (Lakoff, 1987; Johnson, 1987), אספקטואליות כנקודת מבט הערכתית (למשל: Vendler, 1967), מרחבים מנטליים ועירוב מושגי (Fauconnier & Turner, 2002) – מאפשרים לזהות דפוסי משמעות, תנועות המשגה ושכבות קונספטואליות נסתרות.

אף שהמודל עדיין בפיתוח, הוא מציע יתרונות למחקר בלשני בכך שהוא מאפשר לנתח תהליכי המשגה, דינמיקה פוליטית וקשרים בין סמנטיקה לפרגמטיקה. כמו כן הוא עשוי להיות כלי רלוונטי גם לדיסציפלינות נוספות – עיבוד שפה טבעית, פסיכולוגיה קוגניטיבית, מדיה, תקשורת וחינוך. השאיפה היא שהמודל יישאר רזה ופונקציונלי כדי לאפשר הפשטה מרבית של תופעות מושגיות מורכבות מבלי לאבד את הלוגיקה הבסיסית שלהן.

הפניות

- פראלטה שביט, ה' ואדלר, ס' (תשפ"ה). לשאלת המבנה המושגי והפוליסמיה של המילה "תפיסה". **לשונו, פז(ג)**, 284–310.
- Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. Basic Books.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind*. University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things*. University of Chicago Press.
- Vendler, Z. (1967). *Linguistics in Philosophy*. Cornell University Press.

רשת המשמעויות של השורש יד"י: הודיה, וידוי, הודאה ותודה

דלית וסרמן-אמיר

מכללת סמינר הקיבוצים

Dalit.wassermanamir@smkb.ac.il

השורש יד"י הוא בעל תפוצה רחבה במקרא ובלשון חז"ל, והוא בעל משמעויות שנראות רחוקות זו מזו. המחקר בוחן את המעמד הפוליסמי של שורש זה ואת ההתפצלות לשמות עצם שנראים רחוקים זה מזה: הודיה, וידוי והודאה בטעות. חקירת הפוליסמיה של השורש בכליה של הסמנטיקה הקוגניטיבית מצביעה על קשרים מושגיים ותבניות היגיון שנמצאות בתשתית של התזוזות הפוליסמיות. חקירה כזו מגלה שמשמעויות אלה אינן כה רחוקות, אלא הן צמחו מתוך מסגרת מושגית אחת (Fillmore, 1977; 1982) שקשורה למושג ההכרה, ובתוך מסגרת זו – לגורם המגיע אל ההכרה, לישות שאליה מופנית הצהרה – הנמען, ולתוכן ההכרה עצמו. לפי גישת הפרופיילינג (ההבלטה) (Langacker, 1991), אפשר לראות את הודיה, וידוי והודאה כהבלטות שונות של מסגרת בסיסית זו של תכני הכרה והבעה. בצד ממצא זה מתברר כי המעבר מהמשמעות המקראית המוחשית של תודה כזבח לקול תודה ולאמירת תודה בלשון ימינו הוא תהליך של מטונימיה, חילון וסובייקטיביזציה (Traugott, 1989) מהפעולה הפולחנית של הקרבת הקורבן כביטוי להודיה על חסדי האל אל הפעולה הנלווית, האמירה שבזיקה ליחסים שבין אדם לחברו.

הפניות

- Fillmore, C.J. (1977). Topics in lexical semantics, In P. Cole (Ed.), *Current issues in linguistic theory* (pp. 76–138). Indiana University Press.
- Fillmore, C.J. (1982). Frame semantics, In *Linguistics in the Morning Calm*, (pp. 111–137). Hunshin Publishing Company.
- Langacker, R. W. (1991). *Concept, image and symbol*. Mouton de Gruyter.
- Traugott, E. (1989). On the rise of epistemic meaning in English: An example of subjectification in semantic change. *Language*, 65(1), 31–55.

שְׁיִים מסורתי לעומת שְׁיִים מדעי והקטגוריות הסמנטיות של השם הבינומינאלי של זנים בקרב חקלאים ערבים

בארץ ישראל ובסיני

אהרון גבע קלינברגר

אוניברסיטת חיפה

ageva@univ.haifa.ac.il

שְׁיִים (naming) היא פעולה של מתן שמות לעצמים או למושגים אחרים, בהם כאלו בתחום הבוטניקה. במחברותיו של הבוטנאי ד"ר יעקב מתתיה (1933–2021) ממכון וולקני בראשון לציון, מצאתי מספר עצום של מינוחים בינאריים של מינים חקלאיים ששימשו חקלאים פלסטינים ובדואים בשנות השמונים של המאה הקודמת בארץ ישראל ובסיני. מתתיה אסף מינוח מזה בשלהי שנות השבעים ובתחילת שנות השמונים של המאה הקודמת. מינוח בינארי ("מערכת מתן שמות דרמונחית"=*Binary nomenclature*), המכונה גם Binominal nomenclature, היא מערכת פורמלית של מתן שמות למינים של צמחים על ידי מתן שם לכל אחד מהם, המורכב משני חלקים, כאשר שניהם משתמשים בצורות דקדוקיות לטיניות, אם כי הם יכולים להתבסס על מילים משפות אחרות. שם כזה נקרא שם בינומי (אשר ניתן לקיצורו לבינומינאלי), בינומן, שם בינומי או שם מדעי (*binominal name*, "binominal"), a *binomen*, *binominal name*) (or a *scientific name*). מינוח זה נוצר על ידי הבוטנאי השבדי קארל לינאוס (1707–1778), והוא מדעי אך גם מלאכותי מבחינת הקשר שפה.

לעומת זאת המינוח הבינומינאלי המסורתי של הפלאחים הערבים באזור הלבנט אינו מבוסס על יונית ועל לטינית, אלא על השפה הערבית, והוא נוצר בשטח, כלומר הוא בעל מאפיינים טבעיים בהקשר שפתי. המשמעויות הסמנטיות של שדות לקסיקליים בודדים של המינוח הבינומינאלי המסורתי מראות את הקשר אחד-לאחד בין תוכן המשמעות לבין מאפיינים ספציפיים של מגוון אגרו-ביולוגי שנוצר על ידי בני אדם, לדוגמה ערך תזונתי גבוה או נמוך, רעילות, טעם ומשאבים הדורשים תחזוקה גבוהה או נמוכה.

הרצאה זו תציג את המאפיינים הסמנטיים של מתן שמות מסורתיים על ידי חקלאים פלסטינים ובדואים ואת אפשרויות התשובה לשאלה כיצד הם נוצרו; זאת לעומת המינוח הבינומינאלי-המדעי. תוצגנה גם הקטגוריות של השם השני הבינומינאלי בחלוקה הסמנטית של השם השונה בהקשר הלשוני והבוטני.

הפניות

- Aaronsohn, A. (1910). *Agricultural and botanical explorations in Palestine*. Bureau of Plant Industry Bulletin, 180, 1–63.
- Twarog, S., & Kapoor, P. (Eds.). (2004). *Protecting and promoting traditional knowledge: Systems, national experiences and international dimensions*. United Nations.
- Unasho, A. (2013). Language as genes of culture and biodiversity conservation: The case of "Zaysite" language in southern region of Ethiopia. *International Journal of Modern Anthropology*, 1(6), 13–36.

עקרונות מנחים בזיהוי לכידות המשמעים בניתוח התפתחות הלקסיקון השמי

ישי נוימן

מכללת דוד ילין

yneuman@dyellin.ac.il

הנדבך הסמנטי בחקר התפתחות אוצר המילים והמשמעים בשפות השמיות מושתת על הגופנות (embodiment) בפרט ועל סמנטיקת המסגרות (Frame Semantics) בכלל בין השיטות הנקוטות בתחום הסמנטיקה הקוגניטיבית (Fillmore, 1982; Johnson, 2017). תיאור התפתחות המשמעים מן הפרט אל הכלל (bottom-up evolution) על פי שיטות אלה אינו פועל באופן שרירותי, אלא נשען על כיווניות (directionality) קבועה, הכוללת את ציר ההפשטה (abstraction) ואת ציר הפעלנות העולה (rising agency). שני עקרונות אלה משליכים גם על סוגיית קדימות השם או הפועל, ומכאן גם הגדרה צורנית גרידא של השורש השמי (Brockelmann, 1908; Barr, 1961). ציר ההפשטה וציר הפעלנות העולה חלים באופן עצמאי על גרעינים סמנטיים (semantic kernels) בתחומים גופניים ואחרים, אך לעיתים צירים אלה מתלכדים ופועלים יחד. תוצרי המחקר המתקבלים על פי שיטות ועקרונות אלה נעים בין שתי קטגוריות עיקריות: נגזרת משמעים נסיבתית (conceptual metonymy) ונגזרת משמעים ציוריות (conceptual metaphor), המתבררות בזכות שיטות אלה באור חדש.

לשם השחזור הסמנטי הדיאכרוני נדרשת גמישות מתודולוגית בנוגע לתיעוד החלקי של השפות העתיקות. גמישות זו נשענת בראש ובראשונה על עקרון התפוצה הבין-יבית בחקר השפות השמיות (Held, 1968; Cohen, 1989), שלא יושם דיו. בהיבט אוניברסלי נשענת גמישות זו על עקרון הדיאלקסיפיקציה המרחיב את הקריטריונים של עקרון התפוצה הבין-יבית אל חקר התפתחות המשמעים בשפות שְׁאָרוֹת באופן כללי (François et al., 2023). שני הזרמים במחקר הלקסיקליסמנטי מעולם לא "נפגשו", ומיזוגם מציע רצף בהתפתחות החשיבה הבלשנית המשווה.

אל הנדבך הסמנטי בהיבט המשווה מתלווה נדבך צורני הכולל צירי התפתחות בתחומי הגה וצורה, הפועלים בהעשרת הלקסיקון. צירים אלה כוללים את מנגנון הגזירה הפונוסמנטית, העוסק בחילופי הגאים לכידים מבחינה חיתוכית בהעשרת מצאי השורשים. מנגנון לקסיקליסמנטי זה כבר הוצג בבימות בין-לאומיות שונות בשנה החולפת ויושם במקרי בוחן שונים בלקסיקון השמי. מן הדיון עולה כי גזירה פונוסמנטית מותנית לא רק בלכידות חיתוכית, אלא גם בלכידות סמנטית. ואולם, היות שהקריטריונים לתחולתו של התנאי השני עדיין לא הוצגו, הכוונה בהרצאה המוצעת היא להצביע על הקריטריונים ללכידות סמנטית כפי שהם מתבררים עתה בזכות הישגי העשורים האחרונים בתחום הסמנטיקה הקוגניטיבית מזה ובתחום הסמנטיקה המשווה מזה.

הפניות

- Barr, J. (1961). *The Semantics of Biblical Language*. Oxford University Press.
- Brockelmann, C. (1908). *Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen*. (Vol. 1: *Laut- und Formenlehre*). Reuther & Reichard.
- Cohen, C. (1989). The "Held Method" for Comparative Semitic Philology. *Journal of the Ancient Near Eastern Society*, 19, 9–23.
- Fillmore, C. J. (1982). Frame Semantics. In *Linguistics in the Morning Calm: Selected Papers from SICOL 1981* (pp. 111–137). Hanshin Publishing Company.

- François, A. et al. (2023). EvoSem: A database of polysemous cognate sets. N. Tahmasebi et al. (Eds.), *Proceedings of the 4th Workshop on Computational Approaches to Historical Language Change* (pp. 66–75). Association for Computational Linguistics.
- Held, M. (1968). The root ZBL/SBL in Akkadian, Ugaritic and Biblical Hebrew. *Journal of the American Oriental Society*, 88(1), 90–96.

"שימשיכו לטעות, אחרת על מי נתנשא?": תיקונים ומתקנים בשיח תקן ברשת

שלומית עוזיאל

אוניברסיטת תל אביב

shlomit.ouziel@gmail.com

נורית מלניק

האוניברסיטה הפתוחה

nuritme@openu.ac.il

ביוני 2021 פורסם בעמוד הפייסבוק של האקדמיה ללשון העברית פוסט שהזמין את הגולשים לציין מהי "הטעות בעברית שמוציאה אתכם מדעתכם". הפנייה זכתה לקרוב ל-7,000 תגובות שהן דוגמה מובהקת ל"שיח תקן עממי" (מור, תשפ"א) או "grassroots prescriptivism" (Lukač, 2018) השואף לשמור על "היגיינה לשונית" (verbal hygiene; Cameron, 2012 [1995]). המגיבים ציינו תופעות לשוניות הנתפסות בעיניהם כשגיאות מרגיזות, הביאו דוגמאות וחיוו דעתם על השגיאות, על מקורן, על אנשים ששוגים, על אנשים שמתקנים את העברית של זולתם, על האקדמיה ללשון, על השינויים המתחוללים בעברית ועוד. תגובות אלה משתייכות ל"מסורת התלונות" (the complaint tradition) שמאפיינת את שיח התקן במגוון שפות לאורך הדורות (Milroy & Milroy, 1999).

במחקר קודם (בדפוס) ניתחנו את התופעות הלשוניות שהוזכרו בתגובות, מיינו אותן לקטגוריות דקדוקיות ויצרנו את "מצעד הטעויות", דירוג התופעות הלשוניות על פי שכיחותן בקורפוס התלונות. רבות מהתופעות הלשוניות האלה חולקו לשתי קבוצות עיקריות: צמצום לשוני ומעתקים מורפולוגיים. כמו כן בחנו סוגיות סוציו-בלשוניות שעלו מן השיח, ובפרט היחס למה שאפשר לתאר כ"עברית מזרחית", להשפעת הלועזית ולשפה שוויונית-מגדרית.

במחקר הנוכחי מרכז הכובד של הניתוח עובר מהטעויות שמציינים המגיבים אל תפיסת עולמם ותחושותיהם, כפי שהן מתבטאות בתגובות. המחקר בודק את יחסם של המגיבים לטעויות ומנתח את השדות הסמנטיים המופיעים בתיאוריהם: מלחמה ומאבק (שדה המתבטא כבר בפנייתה המקורית של האקדמיה ללשון אל "אוהבי העברית וממגרי הטעויות הנפוצות"); אלימות; פירוק נפשי (טירוף); חטאים ועבירות; מוות; סבל גופני (כאב, מחלה, פריחה, צמרמורת). המחקר מנתח את עמדת המגיבים כלפי תיקון טעויות לשון של הזולת: האם לתקן; האם יש טעויות נסבלות יותר ופחות; אילו תגובות מעוררים התיקונים; האם יש טעם בתיקון. המחקר עוסק גם ברגשותיהם של המגיבים: כעס מצד אחד ומבוכה ואינעימות הכרוכות בתיקון מן הצד האחר, התנשאות, בוז ותפיסה של "אנחנו והם", ומנגד, הבנה שהשפה משתנה ויתרה מזו, ששפה תקנית היא בגדר הון תרבותי שאינו עומד לרשותו של כל אדם. הפוסט של האקדמיה ללשון ואלפי התגובות אליו פותחים צוהר לעולמה של קהילת מתקני הלשון (והמתאפקים מלתקן את הלשון).

הפניות

מור, א' (2020). לתולדות המאבק בין עברית ממסדית לעברית ילידית בישראל. עיונים, 34, 9–35.

Cameron, D. (2012). *Verbal Hygiene*. (2nd edition). Routledge.

Lukač, M. (2018). *Grassroots Prescriptivism*. Utrecht: LOT. dissertation series.

Milroy, J., & Lesley, (1999). *Authority in Language: Investigating Standard English*. 3rd edition. Routledge.

עמימות והסתרה בלשון דוחות המודיעין בצה"ל

עדי אברמסון

אוניברסיטת בר-אילן

adiabr81@gmail.com

עמימות מכוונת בשפה פירושה בחירה ברטוריקה הקשורה בהפרה לכאורה של עקרון שיתוף הפעולה בשיח, ובאמצעות ניצול מושכל של אמצעים לשוניים ניתן להבליע מידע, להעביר מסר שאינו מתחייב לעמדה מסוימת ועוד (צ'אנל, 1985; מוצ'ניק, 2022). לאורך שנותיה של מדינת ישראל ידעה הכתיבה הצבאית שיבושים ועמימות שהובילו להבנה לקויה של פקודות ודיווחי מודיעין. דוחות החקירה לאחר מלחמת יום הכיפורים ומלחמת לבנון השנייה ממחישים זאת (צור, 2010).

ההרצאה המוצעת מציגה מחקר שבחן אסטרטגיות לשוניות, תחביריות ולקסיקליות, שבאמצעותן חוקרי מודיעין בחטיבת המחקר באמ"ן, הנחשבת "המעריך הלאומי" בישראל, נוקטים עמימות והסתרה בטקסטים המוסרים מידע והערכות לנמענים בכירים בדרג הצבאי והמדיני. העמימות משמשת לצרכים שונים כגון הגנה על המקורות המסווגים, יצירת מצג אובייקטיביות וקיצור המסרים. לצד זאת בדק המחקר ביטויים לשוניים לעמימות שאינה מטרה בפני עצמה אלא נובעת מצרכים אחרים כגון רצון להגביה את משלב הטקסט ולתאר מצב עניינים מסועף. מדובר ברכיבים הפוגעים בקריאות הטקסטים והופכים אותם לברורים פחות.

המחקר כלל ניתוח קורפוס של 239 דוחות מודיעין מהשנים 2004–2023 וראיונות עם חמישה עשר חוקרי מודיעין בעבר ובהווה שהעמיקו בהבנת תהליך הכתיבה ובמאפייני קהילת השיח הצבאית והמודיעינית. מתוך ספרות המחקר, ספרות הדרכה צבאית והראיונות זוהו תשע מטרות משנה של חוקרי המודיעין בכתיבתם, מעבר למסירת המידע עצמו, ובהן כאמור הגנה על המקורות, המשגת תופעות חדשות, איהתחייבות לדיוק בהערכה ועוד. המחקר מיפה יותר מ-30 אמצעים לשוניים שבהם ממומשות מטרות אלה, ובהם ניסוח סביל, ריבוי מסייגים, שימוש במטאפורות ויופמיזם ונומינליזציות. כל אמצעי הודגם בהרחבה מתוך הקורפוס והוצג כיצד הוא עשוי לטשטש רכיבי תוכן מסוימים ולעיתים אף לפגום בפענוח הטקסט על ידי הקורא.

המחקר פותח צוהר להבנת הכתיבה המודיעינית כתת-סוגה של כתיבה צבאית ומציג את מאפייניה ואת הנסיבות שבהן פועלת קהילת השיח. המחקר עשוי לתרום גם לדיון התיאורטי בעמימות טקסטואלית, באמצעות ניתוח טקסטים בעלי ייחודיות זיאנרית שבהם יש לעמימות תכלית מוסכמת. ממצאי המחקר מציעים גם היבט יישומי: לאור מעמדם של הדוחות בכל הנוגע לביטחון ישראל, יש חשיבות לאפיון הרכיבים שעשויים להשפיע על הבנה מדויקת של הנאמר בהם.

הפניות

מוצ'ניק, מ' (2022). שפה, חברה, תרבות – השפעות הדדיות חלק א. למדא, האוניברסיטה הפתוחה.
צור, נ' (2010). כיצד דשדש צה"ל במלחמת הנחילים הראשונה: אוצר המילים של מלחמת לבנון השנייה. *חלקת לשון*, 41, 85–105.

Channell, J. (1985). Vagueness as a Conversational Strategy. *Nottingham Linguistic Circular*, 14, 3–24.

רשימת המרצים.ות

קורפוס השיח העברי הדבור של אוניברסיטת חיפה

יעל משלר (אוניברסיטת חיפה)

maschler@research.haifa.ac.il

הלה פולק-יצחקי (אוניברסיטת חיפה)

hillapolak@gmail.com

דיבור באינטראקציות: קורפוס העברית כמאגר מתפתח של שיחות במגוון סוגי אינטראקציות

מיכל מרמורשטיין (האוניברסיטה העברית)

michal.marmorstein@mail.huji.ac.il

לאון שור (המכללה האקדמית אחוה)

shor.leon@gmail.com

נדב מטלון (האוניברסיטה העברית)

nadav.matalon@mail.huji.ac.il

איתמר ארב (האוניברסיטה העברית)

ittamar.erb@mail.huji.ac.il

קורפוס ivrit.ai: מאגר רחב היקף של עברית מדוברת

יניר מרמור (מכון ויצמן למדע, ivrit.ai)

yanir@ivrit.ai

יאיר ליפשיץ (ivrit.ai)

iair@ivrit.ai

יועד סנפיר (ivrit.ai)

yoad@ivrit.ai

כנרת משגב (ivrit.ai)

kinneret@ivrit.ai

תביעת סמכות אפיסטמית באמצעות הסכמה – ביטוי התגובה ברור בשיחה בעברית

איתמר ארב (האוניברסיטה העברית)

ittamar.erb@mail.huji.ac.il

מיכל מרמורשטיין (האוניברסיטה העברית)

michal.marmorstein@mail.huji.ac.il

בין חוסר הבנה לקריאת תיגר ניתוח פרגמטי-פרוזודי של הביטוי "לא הבנתי" בשיח הישראלי העכשווי

ירדן צור (אוניברסיטת בן-גוריון בנגב)

zurtyard@post.bgu.ac.il

איתמר פינקלשטיין (אוניברסיטת בן-גוריון בנגב)

finkelsi@post.bgu.ac.il

השימושים הפרגמטיים במילה "נקודה" בתקשורת בלתי-פורמלית בווטסאפ

אנה ענבר (אוניברסיטת בר-אילן)

anna.inbar@biu.ac.il

למחקר השפה המדוברת בלשון חכמים: תיאור שיחות ודיבורים רגילים במשנה ובתוספתא

רבקה שמש-ריסקין (אוניברסיטת בר-אילן)

Rivka.Shemesh@biu.ac.il

"תבטיחי לי שתשכחי": היבטים לשוניים פרגמטיים והפרה של נורמות חברתיות במחזות חנוך לוין

נמרוד מישורי (אוניברסיטת בר-אילן)

nimrodmishori@gmail.com

היבטים בלשניים בהברות לא מילוניות בזמר הישראלי

נמרוד שתיל (מכללת צפת)

nimrods@zefat.ac.il

Prosody and semantics of causal clauses in Russian conversations

Nikolay Korotaev (University of Haifa; Institute of Linguistics RAS)

n_korotaev@hotmail.com

A structuralist approach to prosody analysis: a hierarchical framework for the interpretation of non-verbal information in speech

Tirza Biron (Weizmann Institute of Science)

tirza.biron.fried@gmail.com

Fricative γ in the Russian language as a phonetic shibboleth, stratification factor and a marker of identity

Irina Liskovets

irina.liskovets@gmail.com

מדד משולב להערכת יכולות שפה מוקדמות: מטרות וממצאים ראשוניים

דורית רביד (אוניברסיטת תל אביב)

doritr@tauex.tau.ac.il

אליצור דטנר (אוניברסיטת תל אביב)

elitzurd@tauex.tau.ac.il

דילשוניות עברית-ערבית ונימוס באקדמיה הישראלית בין הדורות: מגדר והיררכיה בפרקטיקות ברכה בדוא"ל

לטיציה צ'רקווליני (אוניברסיטת תל אביב)

lutezia7@gmail.com

"מה נלמד היום, חשוב לנו כתלמידים": אמצעים לשוניים-רטוריים בשיעורים מקוונים בעברית כשפה שנייה
ישראלה וייס (המכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל – חיפה)

israela.weiss@gmail.com

כרמית מילר שפירו (המכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל – חיפה, "אורנים" המכללה האקדמית לחינוך)

carmitmil@gmail.com

טשטוש גבולות טרנזיטיביות בערבית פלסטינית

ליאור לקס (אוניברסיטת בר-אילן)

Lior.Laks@biu.ac.il

מהא נסאר (אוניברסיטת בר-אילן)

mahanassar32@gmail.com

התפתחות השליה העודפת בערבית

רותי ברדנשטיין (אוניברסיטת בן-גוריון בנגב)

ruti.bardenstein@gmail.com

מוטטיס מוטנדיס: סוגיות טיפולוגיות ותיאוריות במתח שבין זהות מבנית, הומונימיה ומוטציות

אייר אברמסקי-קרונברג (האוניברסיטה העברית בירושלים)

jeHUDA.ronen@mail.huji.ac.il

מיפוי מושגים ותהליכי המשגה: תרומתה של הבלשנות הקוגניטיבית

הילה פראלטה שביט (אוניברסיטת בר-אילן)

hillashavit@gmail.com

רשת המשמעויות של השורש יד"י: הודיה, וידוי, הודאה ותודה

דלית וסרמן-אמיר (מכללת סמינר הקיבוצים)

Dalit.wassermanamir@smkb.ac.il

שיום מסורתי לעומת שיום מדעי והקטגוריות הסמנטיות של השם הבינומינאלי של זנים בקרב חקלאים ערבים

בארץ ישראל ובסיני

אהרון גבע קלינברגר (אוניברסיטת חיפה)

ageva@univ.haifa.ac.il

עקרונות מנחים בזיהוי לכידות המשמעיים בניתוח התפתחות הלקסיקון השמי

ישי נוימן (מכללת דוד ילין)

yneuman@dyellin.ac.il

”שימשיכו לטעות, אחרת על מי נתנשא?”: תיקונים ומתקנים בשיח תקן ברשת

נורית מלניק (האוניברסיטה הפתוחה)

nuritme@openu.ac.il

שלומית עוזיאל (אוניברסיטת תל אביב)

shlomit.ouziel@gmail.com

עמימות והסתרה בלשון דוחות המודיעין בצה"ל

עדי אברמסון (אוניברסיטת בראילן)

adiabr81@gmail.com